

Робота за програмою з формування батьківської компетентності у родинах, що мають дітей з особливими потребами триває, однак, варто підмітити активність родин, які відвідують центр і їхню зацікавленість. А це дає обнадійливі сподівання на досягнення поставленої мети та успішність педагогічно-реабілітаційних процесів.

Література:

1. Елен Р. Данієлс і Кей Стаффорд залучення дітей з особливими потребами до системи загальноосвітніх класів.- Львів: товариство «Надія», 2000.- 256 с.

2. Заслуженюк В.С., Сениченко В.А. Родители и дети: Взаимопонимание или отчуждение? – М. -1996 – 191с.

3. Закон України «Про загальну середню освіту» // Відомості Верховної Ради, 1999, № 28,- с. 230 – 235.

4. Закон України «Про освіту» // Відомості Верховної Ради, 1991, №34, - с. 45 – 48.

5. Щербань П. Концепція «Сім'я і родинне виховання» / Рідна школа, 2006.- № 11-12.- с.15-20.

6. Питерси Мойра и Трилор Робин. Маленькие ступеньки. Программа ранней педагогической помощи детям с отклонениями в развитии / Питерси Мойра, Трилор Робин; пер. с англ. – М.: Ассоциация Даун Синдром, 1997. – 82 с.

7. Biewer, Gottfried, : *Vom Integrationsmodell für Behinderte zur Schule für alle Kinder.* Luchterhand, 2001.

8. Fröhlich, A.; Heinen, N.; Lamers, W. (3 isdatelja)(2003): Schulentwicklung – Gestaltungs(t)räume in der Arbeit mit schwerstbehinderten Schülerinnen und Schülern. Düsseldorf.

УДК 376.3

Рецензент
Чеботарьова О.В.,
кандидат педагогічних наук,
старший науковий співробітник

МЕТОДИЧНІ ПОРАДИ ЩОДО НАВЧАННЯ ПРИРОДОЗНАВСТВА У ДОПОМІЖНІЙ ШКОЛІ

Г.О. Блеч

В статті розглянуто методичні поради вчителям загальноосвітніх навчальних закладів для розумово відсталих дітей, щодо навчання природознавства у допоміжній

школі. Визначені напрямки роботи щодо формування природничих знань, що сприяють підвищенню ефективності навчання та забезпечують інтелектуальний розвиток дитини.

Ключові слова: розумово відсталі діти, формування природничих знань.

В статье рассматриваются методические рекомендации по организации обучения природоведению в общеобразовательных учебных заведениях для умственно отсталых детей.

Ключевые слова: умственно отсталые дети, формирование природоведческих знаний.

In article methodical recommendations about the organisation of training to natural study in general educational institutions for mentally retarded children are considered.

Keywords: mentally retarded children, formation of naturalists' knowledge.

Реформування освіти в Україні потребує підвищення ефективності шкільного навчання що є актуальним і для системи освіти дітей з порушеннями розумового розвитку.

Уроки з природознавства, на етапі їх впровадження в практику допоміжних шкіл, потребують більших вимог до вчителя, щоб підготувати зміст навчального матеріалу, визначити види діяльності учнів, організувати різноманітні форми роботи з учнями на уроці, враховуючи обсяг навчального матеріалу та пізнавальні можливості учнів.

Враховуючи особливості пізнавальної діяльності розумово відсталих дітей, своєрідність природничого матеріалу та особливості його засвоєння учнями допоміжної школи, ми вважаємо доцільним застосувати таку структуру формування природничих знань, яка б передбачала використання відповідного їй змісту навчання (з навчальної програми), методичних засобів, організаційних форм.

При цьому, ми враховуємо принципи загальної та спеціальної дидактики, які реалізовувались щодо навчання природознавства наступним чином [4]:

Принцип виховуючої спрямованості навчання ми реалізовували на всіх уроках природознавства, передбачаючи не лише навчальну, а й виховну мету (розвиток позитивного ставлення до природи і праці людей; виховання працелюбності; формування бережливого ставлення до об'єктів та предметів навколишнього середовища). Реалізації цього принципу сприяло використання матеріалів народної педагогіки, що зберігає нагромаджений упродовж століть досвід багатьох поколінь у вихованні здорової, культурної людини.

Принцип науковості навчання спрямовувався на формування в учнів достовірних знань про елементи живої та неживої природи, про будову та життя рослин, тварин, людини; про здоров'я людини, закономірності її розвитку; при цьому ми використовували науково-популярну літературу на відповідну тематику; розвивали критичність мислення у розумово відсталих дітей щодо адекватної оцінки своєї поведінки та вчинків інших людей.

Принцип систематичності і послідовності навчання. Формуючи в учнів знання про елементи живої та неживої природи, ми враховували міжпредметні зв'язки між уроками географії, соціально-побутового орієнтування, математики, читання, образотворчого мистецтва, трудового навчання з метою формування пізнавального інтересу, розширення розумового кругозору учнів. Природничий матеріал для засвоєння учнями поділяли на частини, поступово його ускладнювали, встановлюючи взаємозв'язок нового і раніше вивченого.

Принцип доступності знань. Зміст та методи навчання добирали з урахуванням пізнавальних можливостей учнів. Навчальний матеріал подавали спочатку в спрощеному вигляді, а потім поступово збільшували та ускладнювали кількість елементів певного поняття.

Принцип свідомості й активності у навчанні. Всі уроки включали в себе методи, спрямовані на активізацію розумової діяльності учнів, пізнання свідомого позитивного ставлення до природи; всі елементи поданого матеріалу закріплювали на практиці; постійно стимулювали дітей до висловлювання власної думки і її обґрунтування.

Принцип наочності. Унаочнювали процес формування знань таблицями, плакатами, схемами, малюнками, використовували індивідуальні картки.

Принцип міцності засвоєння знань здійснювався в процесі повторення, доповнення, уточнення і розширення матеріалу, порівняння, зіставлення та узагальнення. Після пояснення і розповіді вчителя ми стимулювали учнів до аналізу, зв'язку почутого з їхнім власним досвідом, привчали учнів до наведення елементарних прикладів. Систематично включали учнів у практичну діяльність щодо використання набутих знань в різних навчальних та життєвих ситуаціях, добираючи для цього проблемні ситуації, пізнавальні завдання.

Принцип корекційної спрямованості навчання. На уроці застосовували наочні і словесні методи навчання, добирали завдання для розвитку уміння порівнювати предмети, виділяти основні і другорядні їх ознаки, встановлювати логічну послідовність подій та ін.

Принцип індивідуального та диференційованого підходу до учнів. Враховували індивідуальні особливості учнів при доборі змісту, організаційних форм та методів навчання природознавства. Надавали слабкішим дітям індивідуальну допомогу при вирішенні поставлених завдань, підбирали легкі варіанти завдань, спрощували матеріал.

Також нами враховувалися спеціальні принципи навчання природознавства: екологічний, фенологічний та сезонний принципи. Обов'язковим є врахування краєзнавчого принципу, який орієнтує на те, що вивчення будь-якої теми має пов'язуватися з місцевими природними та виробничими умовами.

При визначенні напрямків роботи щодо формування природничих знань, ми виходили з того, що формування знань передбачає формування

уявленнь та понять. Під час формування природничих понять організація пізнавальної діяльності учнів починається із забезпечення сприймання окремих явищ, предметів та подій. Наочний образ сприймання відображає об'єкт, який характеризується цілісністю, зв'язками, взаємовідношеннями між якостями, властивостями або його частинами (Т.М.Байбара). Формою більш узагальненого, але разом з тим наочного, чуттєвого відображення дійсності, сходинкою до вищої форми пізнання (до абстрактного мислення), яка виникає на основі відчуттів і сприймань, є уявлення [1].

Одним з важливих завдань навчання природознавства є утворення у розумово відсталих учнів уявлень про предмети та явища природи. Як відомо, уявлення відіграють важливу роль у психічному житті людини. Процеси мислення, орієнтування в навколишній дійсності, пристосування людини до умов життя значною мірою залежать від наявності у неї уявлень про предмети та явища оточуючого середовища. Особливого значення набуває формування в учнів узагальнених образів об'єктів і явищ реальної дійсності. При цьому збагачуються їх знання про суттєві ознаки предметів і явищ навколишнього світу. Тому сформовані на чуттєво-образній основі узагальнені уявлення стають тією базою, на якій розумово відсталі діти оволодівають природничими понятійними знаннями.

Відомо, що сформовані уявлення про природу є базою для наступного формування природничих понять. Вони слугують місточком між чуттєвим і раціональним пізнанням. "Чим яскравіші, чим багатші будуть здобуті дитиною уявлення, тим чіткішими будуть поняття і тим легше відбудуватиметься найважча робота над їх побудовою" (К.П. Ягодовський).

Методика формування загальних природничих понять потребує від учня теоретичного мислення. Її сутність полягає у виділенні суттєвих ознак предметів чи явищ природи, їх узагальнення; у підведенні підсумків і формулюванні доступного для учнів визначення поняття; у проведенні роботи над закріпленням нового поняття; у введенні його в систему уже засвоєних понять; виконанні вправ для перевірки вміння дітьми оперувати цим поняттям (Г.В.Ковальчук).

Нами були визначені найсуттєвіші напрями (умови) роботи, що сприяють підвищенню ефективності навчання, формуванню природничих знань та забезпечують інтелектуальний розвиток у розумово відсталих дітей. Під час формування природничих знань важливо дотримуватися цих умов, а саме:

- поетапність формування природничих понять;
- системно-структурний аналіз змісту природничого матеріалу;
- конструювання системи пізнавальних завдань для формування природничих понять;
- використання міжпредметних зв'язків [2].

Процес формування знань потребує системного підходу. Визначені умови перебувають у тісному взаємозв'язку, що дає підставу стверджувати,

що формування природничих знань, залежить не стільки від кожної окремо взятої умови, скільки від їх сукупності.

Визначені умови складають вимоги до змісту, методики та організації навчання в школі. Розкриємо вимоги до виділених нами дидактичних умов.

1. Дотримання поетапності формування природничого поняття.
Формування знань (уявлень та понять) – це тривалий процес, який вимагає ретельного підходу до підбору навчального матеріалу, використання найефективніших методів та прийомів на уроках природознавства. Формування поняття має здійснюватися за такими етапами:

-Мотиваційна і змістова підготовка до засвоєння природничого поняття.

Завданням цього етапу є забезпечення сталої мотивації учнів до уроків природознавства. Формування позитивного емоційного ставлення до навчання забезпечується використанням у навчальному процесі цікавих фактів, яскравих прикладів, інформації, що відповідає потребам та інтересам учнів. Емоційне переживання учнів викликає все нове, яскраве, незвичне, цікаве, насичене живими образами. Зацікавлення розумово відсталих учнів змістом навчального матеріалу потребує систематичності у роботі вчителя, адже важливо не тільки викликати спалах позитивних емоцій, а й дбати, щоб він не згас.

З метою формування позитивних мотивів навчання доцільно систематично використовувати додатковий пізнавальний матеріал, ігри, різноманітну наочність, змагання, незвичні способи постановки й оформлення навчального завдання, художню літературу, засоби мистецтва та ін. Мотивація діяльності повинна здійснюватись протягом усього процесу формування природничого поняття. Вибір прийомів її здійснення залежить від конкретної ситуації. Тому на кожному етапі процесу формування природничого поняття доцільно цілеспрямовано залучати різні прийоми мотивації. На етапі актуалізації знань важливо забезпечити мотиваційну установку на діяльність. З цією метою варто використовувати різні спонуки: розкривати мету і план уроку, підкреслювати практичну значущість теми. На етапі вивчення нового матеріалу треба залучати всі аналізатори, тобто використовувати різну наочність, співставляти приклади життєвих ситуацій з трактуванням окремих явищ, при вивченні нового, використовувати ТЗН. На етапі узагальнення, систематизації та застосування набутих знань варто використовувати загадки, кросворди, вводити елементи змагання.

-Організація чуттєвого сприймання ознак, властивостей предметів або явищ природи.

Об'єкти, що сприймаються, складають чуттєвий досвід дитини, без якого неможливе засвоєння знань – природничих понять. Тому обов'язковим етапом процесу формування природничого поняття є чуттєве сприймання – відображення реальних предметів, явищ, процесів навколишнього світу. Свідоме сприймання забезпечується попереднім добором і демонструванням об'єктів природи, які за змістом повинні відповідати змістові того поняття,

---

яке формується. Щоб сприймання було цілісним, доцільно використовувати прийоми, які одночасно актуалізують чуттєвий досвід дитини – це унаочнення, спонукання, за допомогою стислого пояснення вчителя. В процесі формування і розвитку сприймань учитель має за допомогою різних способів (проведення дослідів, спостережень, використання технічних засобів навчання) підвищувати навчальну активність учнів. На свідомість сприймання предметів і явищ навколишнього світу значний вплив має правильно організоване спостереження в природі; спостереження натуральних об'єктів; точне слово вчителя; вправи, які уточнюють сприймання; підвищення активності учнів.

Формою більш узагальненого, але разом з тим наочного, чуттєвого відображення природи, сходинкою до вищої форми пізнання (абстрактного мислення), яка виникає на основі відчуттів і сприймань, є уявлення. Одним з прийомів формування природничих уявлень, є "замальовування предметів", яке примушує учнів уважно вдивлятися в об'єкт, підмічати особливості його форми, кольору тощо. Якщо умови не дозволяють витратити багато часу на малювання, то вчителю можна використовувати картки або малюнки предмета, що вивчається. Так наприклад, на уроці вчитель роздає такі малюнки та просить наклеїти їх в робочий зошит. Мета такого виду роботи полягає в тому, що під час закріплення матеріалу чи повторення на наступних уроках дитина зможе краще пригадати та сформувати свою відповідь.

-Організація розумової діяльності, спрямованої на виділення істотних ознак поняття.

Розумова діяльність розпочинається тоді, коли у свідомості дитини є достатня кількість конкретних фактів, уявлень, тобто матеріал для мислення, здобутий на попередньому етапі. Для реалізації усвідомлення сформованих у розумово відсталих учнів уявлень, утворення нових необхідно оволодіти прийомами розумової діяльності (аналіз, синтез, абстрагування, порівняння, узагальнення).

Важливим завданням вчителя слід вважати цілеспрямовану роботу над прищепленням розумово відсталим учням умінь та навичок користуватися прийомами розумової діяльності, значне місце серед яких відводиться порівнянню. Для розв'язання цього завдання ми сформулювали ряд вимог, дотримання яких дає можливість стимулювати розумово відсталіх учнів до порівняння об'єктів з метою пізнання їх сутності і на основі цього формувати початкові узагальнені уявлення. Серед них можна назвати такі:

1) доцільний вибір дидактичної ситуації, де використання прийому порівняння є неодмінним фактором глибокого усвідомлення об'єкта природи, що вивчається;

2) залучення до порівняння однорідних об'єктів, що мають подібні і відмінні ознаки;

3) використання "планів-орієнтирів" (інструкція вчителя, детальний план, схема, роздаткові картки) для кращого орієнтування учнів під час самостійного порівняння;

4) поступове збільшення порівнювальних ознак предметів (порівняння не суттєвими ознаками);

5) поступовий перехід від порівнянь, здійснюваних на основі безпосередніх дій з предметами, до порівнянь об'єктів за уявленнями.

-Узагальнення і словесне визначення суті поняття, позначення його відповідним терміном.

У процесі усвідомлення істотних ознак поняття відбувається поняттєве узагальнення, яке призводить до утворення окремих понять. Зміст поняття узагальнюється у визначенні. Для цього доцільно повторити всі істотні ознаки (за запитаннями вчителя чи схематичним планом) та провести словникову роботу.

-Введення сформованого поняття у систему природничих знань.

Включення поняття в систему допомагає забезпечити повноту його основи, глибше розкрити сукупність суттєвих ознак тих предметів і явищ, які охоплюються даним поняттям. Важливо об'єднати засвоєні поняття в систему, розкрити зв'язки і відносини між елементами цієї системи, розташувати їх у певному порядку та послідовності.

Опора на набуті знання здійснюється і під час сприймання та усвідомлення, і під час закріплення та використання нових знань. Нові знання можуть засвоюватись тільки на фундаменті вже набутих знань і вмій. Нове дитина завжди пізнає на основі порівняння його з вже відомим їй, пошуків у ньому подібного і відмінного. Невідоме пізнається тільки через відоме в результаті зіставлення, порівняння, узагальнення, абстрагування. Якщо, пояснюючи новий матеріал, вчитель встановлює взаємозв'язки з попереднім матеріалом, тоді нові знання засвоюються учнями більш глибоко та свідоміше. Використання вже знайомих знань під час засвоєння нових сприяє не тільки кращому усвідомленню цих нових знань, а й запобігає забуванню вже засвоєного. Поняття є сформованим, якщо учень може оперувати ним.

Перед допоміжною школою стоїть дуже важливе завдання: озброїти розумово відсталих учнів певним колом знань та необхідними вміннями і навичками для підготовки їх до активної участі у суспільному житті. Виконання цього завдання значною мірою залежить від всієї системи організації навчально-виховного процесу в школі. Одне з центральних питань – взаємозв'язок між знаннями, вміннями та навичками: знання полегшують учнів до оволодіння вміннями, а набуті вміння в свою чергу сприяють успішному оволодінню знаннями. Мало зрозуміти і запам'ятати зміст матеріалу, треба навчити школяра застосовувати знання для виконання теоретичних і практичних завдань. Інакше процес засвоєння знань не буде завершеним, а самі знання учнів будуть неглибокими, недієвими (В.І.Бондар, П.Г.Єременко, Г.М.Мерсіянова)[3]. Наявність в учнів добре засвоєних знань,

умінь є однією з умов успішного розвитку у них уміння застосовувати природничі знання на практиці, тобто оперувати ними.

II. Здійснення системно-структурного аналізу змісту природничого матеріалу.

Кожне природниче поняття разом з ознаками, що його характеризують, утворює систему, тобто є цілісним системним об'єктом. Так, у процесі вивчення різноманітності рослин світу можна виділити, беручи за основу будову їх зовнішніх органів, такі групи рослин: дерева, кущі, трав'янисті рослини. Під час вивчення різних груп рослин (рослини лісу, саду, городу) учням пояснюється, що у дерева один дерев'янистий стовбур, в куща-декілька, трав'янисті рослини мають соковиті стебла; проте у всіх них є спільні ознаки, що характеризують поняття – рослина. Під час формування понять – дикорослі та культурні рослини – основою для віднесення будь-якої рослини до однієї з цих груп слугує їх місце у діяльності людини. У будь-якому випадку така схема дає можливість прослідкувати місце поняття „рослина” в системі „рослина – частина живої природи”. Системність знань розглядається як один з основних показників їх якості, який свідчить про високий рівень засвоєння учнями понять. Правильний зв'язок понять у системі забезпечує їх ієрархію і оперування ними. Оперуючи новими поняттями, учні пов'язують їх з іншими, засвоєними раніше, включаючи їх, таким чином, у систему понять. Утворення поняття, можна вважати відносно закінченим, якщо учні ввели його в систему понять, яка вже склалася, тобто коли відбулася систематизація, коли вони можуть вільно вживати сформоване поняття в нових ситуаціях (забезпечення дієвості знань). Знання, організовані в систему, міцніше втримуються в пам'яті, надійніше відтворюються і швидше актуалізуються. Під час вивчення предмета, саме на початковому етапі, доцільно формувати в учнів ”загальну картину”, а потім збагачувати та поглиблювати її. Отже, навчання природознавства має розгортатися у вигляді ”дерева” понять: спочатку розглянути поняття у загальному вигляді, а потім поступово накопичувати знання про це поняття. Цим забезпечується усвідомленість навчання. Важливе значення у формуванні системи понять має вміння учнів виявляти та встановлювати між об'єктами живої та неживої природи причинно-наслідкові зв'язки та залежності. Їх система включає залежності між:

- рослинами і тваринами, тваринами та працею людей;
- живою та неживою природою, життям рослин, тварин, сонцем як джерелом тепла і світла.

Системне засвоєння природничих понять потребує застосування певних прийомів навчальної діяльності. Відповідно до них відносимо:

- відтворення опорних знань на основі різних джерел (слово вчителя, малюнки, підручник). Його важливість обумовлена тим, що системність знань характеризується насамперед встановленням зв'язків між сформованими елементами знань і новими поняттями;

-виявлення причинної залежності між ознаками одного і того ж поняття і іншими елементами знань;

-виявлення родових, причинно-наслідкових зв'язків між поняттями;

-систематизація понять в схемах, малюнках, таблицях;

-характеристика об'єктів за певним планом;

-узагальнення матеріалу.

III. Конструювання системи пізнавальних завдань для формування природничих понять.

Пізнавальне завдання — це таке завдання, яке потребує для свого розв'язання різних методів пошукової діяльності, завдяки яким забезпечується оптимальне просування у засвоєнні змісту навчання. В основу конструювання системи таких завдань покладаються прийоми розумової діяльності (мисленнєві операції), а саме: аналіз, синтез, порівняння, узагальнення, аналогія, класифікація, встановлення причинно-наслідкових зв'язків.

Пізнавальні завдання можуть бути у вигляді: запитання (це завдання, яке сформульоване у питальній формі та не містить спеціальної інформації, необхідної для його виконання); вправи (це завдання, яке запропоноване у будь-якій формі, але спрямоване на відпрацювання в учнів набутих умінь та навичок); задачі (це завдання на знаходження якогось результату, коли дії для його виконання не вказані, але в умові задачі є основна частина необхідної інформації).

Крім того, пізнавальні завдання можуть мати форму кросвордів, дидактичних ігор, загадок, ребусів тощо. Так, загадки сприяють розвитку уваги, мислення дітей, формування в них умінь виділяти й уподібнювати суттєві ознаки різних об'єктів. Використання загадок на уроці посилює його емоційність, активізує учнів.

На уроках природознавства в поєднанні з іншими методичними прийомами доцільно використовувати не тільки різноманітні загадки, а й завдання, кросворди, вірші, казки, оповідання про різноманітність природного світу; проводити ігри, ігри-подорожі, вікторини, хвилинки цікавого тощо, залежно від мети уроку, змісту навчального матеріалу, знань учнів та ін. Все це дуже зацікавлює дітей, дає їм більш поширені знання, вони краще і швидше запам'ятовують матеріал. В іграх діти виконують різноманітні пізнавальні завдання. Пізнавальні завдання в іграх на природничому матеріалі можуть бути найрізноманітнішими і передбачають закріплення уявлень про предмети і явища природи, розвиток умінь порівнювати предмети, виділяти основні і другорядні їх ознаки, здійснювати класифікацію предметів, встановлювати логічну послідовність подій та ін.

При повторенні матеріалу учням можна запропонувати гру, коли вчитель називає предмети, серед яких треба визначити ті, які поставлені за умовою. Так, наприклад, вчитель називає рослини, серед них треба виділити ті, що ростуть в саду; подібні ігри допомагають не тільки виявити знання, а й виробляють уважність. Дуже цікавими є ігри-подорожі. Наприклад.

вивчаючи розділ "Рослини", можна провести цікаву "подорож" до весняного лісу. Під час подорожі використовують таблиці і картини, діапозитиви, фрагменти діафільмів, натуральні об'єкти, які допомагають конкретизувати уявлення. Подача матеріалу у вигляді подорожі збуджує емоції дітей, розширює їх кругозір. Гра допомагає активізувати навчальний процес, розвиває спостережливість дітей, увагу, пам'ять, мислення, збуджує інтерес до навчання. Урізноманітнення видів роботи із застосуванням гри або використанням цікавого матеріалу знімає втому, гальмівні процеси мозку, загострює пам'ять, сприяє кращому засвоєнню навчального матеріалу.

У процесі формування природничих понять доцільно використовувати пізнавальні завдання на: порівняння з наступним встановленням та поясненням відношення подібності й відмінності між об'єктами і явищами природи; класифікацію; використання аналогії, як засобу перенесення способу дій; визначення головного; визначення та пояснення зв'язків між причиною і наслідком; узагальнення та конкретизацію знань.

Вчитель може керувати формуванням в учнів розумових операцій завдяки пізнавальним завданням, які поступово ускладнюються. Така методика забезпечує ширші можливості для переносу засвоєних прийомів пізнавальної діяльності у нові ситуації. Важливою умовою формування в учнів природничих понять та конкретних уявлень про природу є участь всіх органів чуттів у сприйманні навколишнього середовища. Ця умова реалізується, коли процес сприймання предмета відбувається під керівництвом учителя.

Систематичне розв'язання розумово відсталими учнями пізнавальних завдань на уроках природознавства позитивно впливає на підвищення ефективності засвоєння навчального матеріалу й формування якісних знань з цього предмета.

IV. Використання міжпредметних зв'язків.

Міжпредметні зв'язки в навчанні розглядаються як умова, що передбачає врахування цілей, методів, засобів та форм навчання, яка орієнтує вчителя на актуалізацію і застосування учнями знань з різних предметів для формування природничих понять і організацію переносу сформованих понять в нові ситуації (цим забезпечується системність та дієвість).

Міжпредметні зв'язки дозволяють виділити головні елементи змісту навчання, передбачити формування понять, прийомів навчальної діяльності, впливаючи на структуру навчання, можливості комплексного застосування знань в трудовій діяльності. Таким чином, міжпредметність – це сучасний принцип навчання, який впливає на відбір та структуру навчального матеріалу цілого ряду предметів, посилюючи системність знань учнів, активізуючи методи навчання, орієнтуючи вчителя на застосування комплексних форм організації навчання, забезпечуючи єдність навчально-виховного процесу.

Отже, в допоміжній школі повинно мати місце нагромадження в школярів знань про предмети і явища природи, при чому знань не

розрізаних, а об'єднаних провідною ідеєю – ідеєю взаємозв'язку всіх явищ природи, цілісного формування уявлення про природниче поняття. Це досягається завдяки підходу до об'єкта чи явища, що вивчається, як до системи, яка складається з багатьох взаємозв'язків та залежностей між різними елементами природи.

Література:

1. Байбара Т.М. Методика навчання природознавства в початкових класах. – К.: Веселка, 1998. –334с.

2. Блеч Г.О. Дидактичні умови забезпечення якості знань з природознавства у розумово відсталих учнів // Автореф. дис. ...канд. пед. наук. – К., 2007. – 23с. 3. Єременко І.Г., Мерсіянова Г.М. Навчання учнів допоміжної школи користуватися знаннями й уміннями. – К: Рад.школа, 1971. –136с.

3. Основы специальной дидактики / Под ред. И.Г. Еременко. -2-е изд., перераб. – К.: Рад. шк., 1986. –200с.

УДК: 376-056.263:376.037.1+376.037.1-056.263

Рецензент
Литовченко С.В.,
кандидат педагогічних наук,
старший науковий співробітник

ФІЗИЧНІ ВПРАВИ ЯК ЗАСІБ РОЗВИТКУ ПРОСТОРОВОГО ОРІЄНТУВАННЯ УЧНІВ ДОПОМІЖНИХ КЛАСІВ ШКІЛ ДЛЯ ГЛУХИХ ДІТЕЙ

І.В. Бобренко

В представленій статті розглянуто характеристику фізичних вправ, як засобу фізичного виховання, що використовується з метою корекції просторового орієнтування глухих учнів з обмеженими розумовими можливостями.

Ключові слова: *навчання, фізичні вправи, діти зі складними порушеннями психофізичного розвитку, просторове орієнтування.*

В представленной статье рассмотрена характеристика физических упражнений, как средства физического воспитания, которое используется с целью коррекции пространственного ориентирования глухих учеников с ограниченными умственными возможностями.

Ключевые слова: *обучение, физические упражнения, дети со сложными нарушениями психофизического развития, пространственное ориентирование.*